

# Almanach

För Skott-Lækt

Efter Frälsarens Christi Födelse,

I 1804.

Till GÖTHEBORG'S Horizont,  
Eller 57 grad. 42 min. Pol-högd, och 24½ tids  
minuterz Meridian-stillnad Väster om  
Stockholms Observatorium.

Efter Hans Kongl. Maj:ts  
Nådigste Stadgande utgifwen

Af Dessa Veten:aps = Academie.

Mån-förn.  
d. 26 Jan.



Sol-förn.  
d. 11 Febr.



Erempl. kostar båst. och lurt i 6,4 r. Kopp. fl. eller Rig:fl.

Eroso*	29	Waldemarsvik	30	Wittsjo*	21
Ulricehamn*	4	Varbårg*	29	Umil*	2
Upparby*	15	Werid	5	Uttmed	23
Upsala*	1	Wimmerby*	8	Ulfshärbo*	8
Växjö*	8	Visby*	1	Österby Mo	4

Uti NOVEMBER.

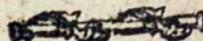
Carlstad*	den 27	Hjo*	26	Wadstena	9
Christianopel*	9	Fönköping*	30	Wästerås	1
Gössjö*	3	Söderköping	21		

Uti DECEMBER.

Mjungsås*	den 13	Luleå*	19	Lammersors*	11
Burrträsk*	10	Löfånger Kyrkst.	12	Uleåborg*	13
Gylebyn*	14	Nordmaling*	3	Ulricehamn*	10
Christinestad*	20	Pajala*	17	Umeå*	18
Görik*	13	Piteå*	3	Wasa*	4
Hernösand*	28	Råneå*	28	Wimmerby*	11
Årywäckylå*	18	Söderfors*	5	Ungelholm*	17
Kungälv*	11	Sykå*	17	Över-Rörstrand*	4

Förändeliga Marknader.

Strängnäs Samling\* Måndagen efter i Sönd. i Janu.  
Hjo\* Sönd.-Tisdagen.



# Nyttan af wilda Tråd och Bust-arter.

Af

Herr OLOF SWARTZ.

Professor vid Bergianske Trädgårds-Skolan.

(Fortsättning från 1797 års Alman.)

Berberis. (*Berberis vulgaris.*)

En lika nyttig som bekant Bustwårt, som wild eller planterad är nära en tåmmelig hgd, och röstar sig starkt genom sina både intan och utan gula rötter.

Så väl för de tidige blommarne som de röda bären planteras Bustar häraf på passande ställen i Trädgården, äfven funna sådane häckar anläggas som gbra god nyitta.

Af Bären, som kan syltas med socker, präglas Saften, som kan väl bruks til punch i ställe för den af Citroner. Wore äfven iakträte att bruka på Apoteken än Citronsaft i bouteiller. Där Bären i mångd är hållas, kan också Bränvin af dem brännas.

Med tilsatt Alun, får man af Saften en färgrodd liqueur, duglig til blått.

Nyttan

Wate

Watten kofad på bladen fäster växlande  
änder.

Barken af roten infunderad i hvitt vin, pur-  
gerar, och med den samma färga Vossarne lä-  
der gult; tjenar åfwen vid Saffians beredning:  
Kofad i watten eller lut, får Trå, som dermed an-  
spryces, en skön gul färg och glans.

Tråt kan brukas til inlagde Snidare-  
arbeten.

Brakwed. (Rhamnus Frangula.)

Förefinns i större och mindre Bussform  
på lågländta skuggrika ställen.

Gefter åfska bladen häraf, som åfwen sågas  
öka midiken hos Kör, och blommarna är ange-  
nämne för Bien. Med hären färgas Myter-  
gröna, som förut med Björklos fått en grönig  
färg. De ge ock en Olja som kan bränna.

Den ytre barken är mäkt åskegrå med små  
hvita punkter; den inre gul och färnan rödaktig,  
och på gamlare stammar starkröd. Färsta barken  
färgar gult med watten, men med lut, brunnt.  
Barken af roten är säkert medel för Vossape-  
Obstruction, åfwen godt purgermedel i Wattshot.  
Hären purgera också. Det mörkröda af Trå-  
ämet kan brukas til inläggning, men färgen ut-  
blekes med tiden.

Brakweds fol äro de tjenligaste till Kruts-  
beredning för deras lätthet, hvars före Tyskarne  
kalla det Pulwerholz.

Caprifolium. (Lonicera Periclymenum.)

Förefinns wild i Skåne och Bohus Län, där  
det kallas Matleds-Trå. Den införes ofta i Trås-  
gårdar, hvarrest den fortplantas genom aslägg-  
ningar, samit läter väl skrä sig til en wacker  
beväxtning af wäggar, murar och staket. Blom-  
marne lufta förträffeligen om aftnarne. Infusion  
på stjälkarne är blodrenande och urindriwande,  
och de söta hären purgera.

En. (Juniperus Communis.)

Den allmännaeste buske i våra skogar; växer  
från qvarteret högd til flere alnar, som likväl  
händer sällan.

En-busken är ständigt grön, fädfull, och  
blommar på samma tid som häggen.

Hären åtas af krambs-foglar och annan fog-  
fogel, och användes åfwen til Sl., Dricka, Mos,  
Rötkverf, Bränvin och Olja.

Rik-bår eller de sammanviktte blad-knopparna  
i ändan af grenarne, åstadkommas af en liten  
egen fluga som om sommaren utfläckes.

Brak-

Trå.

Trädämet är hårdt och varaktigt till gärd-  
sel, fjärl och stedar; Barken kan tjena til sep-  
tolen underhålla länge elden och lufta väl.

Sandarac Gummi samlas i Italien och Spa-  
nien emellan Trädens bark. Hos os tages det i  
Myrslackarne, och liknar Mastix i egenskaper.

Släder. (*Sambucus nigra*)

Bussen finnes ofta planterad i Trädgårdar  
vid murar, häckar och andra ställen. Har en  
besvärande stark lukt, hvarsöre man ej bör vilia  
dels flugga. Båren döda höns och blommarne  
Väfeglar; men deremot tjena de förra kokade till  
Mos såsom swettbriswande, och blommarne som  
thée druñe för samma ändamål; åsven utvärtet  
såsom fördelande bruskade.

Trætet, som är hårdt, segt och gult, men  
utan färna; är dugligt till smärre arbeten som  
dosor, kammars, m. m.

Den unga barken afförer starkt, likaså båren.  
De sednare färga linne brunt.

Getappel. Walbjörk. (*Rhamnus Catharticus*)

Förträffelig bustart till yng Trädgårdshäckar  
som kunna skräsa.

Barken

Barken färgar gult, och torkad, något brunt.  
De omogne båren ge en saffransgul färg; men  
af de mognes fast blandad med uplöst Alun til-  
redes Saftgrönt i Frankrike. Om hösten färga  
båren rödbrunnt.

En Syrup tilredes af båren som purgerar  
hindrigt. Men decoct af barken gör upfassning.

Trætet som tar polure, duger til inläggning.

Grå-Wide. (*Salix cinerea*)

Wåxer särdeles på lågländta sluggrifa ställen,  
och som dess grenar är länge och smidige, bru-  
kas de i Småland till lorgar, lie-band och dylikt.

Hastorn. (*Hippophaë rhamnoides*)

En taggig buske som på sandige och öppna  
ställen kan väl användas till häckar, som åga et  
friskt och wackert utseende.

Båren som mogna om hösten är guldgule,  
färga gult och ha en stråf sur smak. Fisken på  
Alland brukar fasten til en icke obehagelig fist-  
sauce.

Hagtorn. (*Crataegus oxyacantha*)

En stor buske med taggiga grenar, särdeles  
passande til häckar som kunna putsas. Ingen af  
de inhemske trädwes bättre, åsven på de för sior,  
mar

mår måst utsatte stållen, än denna. Våren förtäras af fogtar, och funna också där de äro ymnige, samlas til swinsföda. I Sveiz brygges bröda af dem.

Trådåmnet, väl kändt för sin styrka, seghet och varaktighet, ger goda fåvpar; påsar åfwen till qvarnhjul, hammar- och yxestaff, m. m.

Hallon, Brombär. (Rubus fraticolus.)

Förekommer vid steniga hafsständer, och hör i anseende til sin egenfap att krypa och utbreda sig, ej planteras i Trädgård.

Våren äro mycket syrlige, af hvilkas saft et vin kan erhållas genom gäsning.

Genom torfning af mogna bärnen, fädd et pulver som blandat med vin, ger en god årtika. I Provence betänkar man sig af den rödaktiga saften, at ge färg åt hvit Muscat och det röda Toulonsta vinet.

Watten afkört på de spåda qvistarne påsar til gurgling i hals-sjukor.

Björnhallon. (Rubus cæsus.)

Wåxer på skuggige buskrike stållen. Våren äro blåsvarta, och ge åt rödt vin en angendm smak.

Allmänne Hallon. (Rubus idæus.)

Fortplantas åfwen i Trädgårdar, men bbra så planteras, at de ej genom sina widlöpande rotstöd förderwa alla andra växter. Våren som är kylande och upfriskande, åtas rå eller insyntas. Et angenämt starkt win fås också af dem genom gäsning: Brånnewin kan likaså af dem distilleras.

Killingar förtära gerna de spåda Hallons-bladen.

Hassel. (Corylus avellana.)

Eller allmänna Nötbussen, som våxer från  $\frac{1}{2}$  aln til trädshögd. Den trifwes på de magra stållen, och blommar nästan först af alla inhemska buskar.

Grenar och qvistar duga til fiske-spön, årtoris, tunneband och silförgar.

Roten ger ofta en god Masur til wackra Snickarsarbeten.

För Målare och Guldsmeder åfwen som Bildhuggare äro tolen tjenlige.

Fruktten eller Nötterne åtas rå, då de mognat, och estersödas begärligt af Möß, Skornar och Idiotifikor. Af en sidrre mångd kan Olja prässas su god som Mandel-olja.

Häls

### Hålsbär. (*Viburnum opulus*)

Trifwes på stuggrise sidländte ställen och växer ofta til 9 à 10 alnar.

Af qvistarne göras goda pipkäft, som blifwa genom bruket alt injukare.

I Norrige förfärdigas Wäfsledar af Træt. Foglatne älsta bärten och duga således til fogelsängsfri.

I Trädgårdar finnes en prydlig förändring här af, fallad Snöholle-busken, som får aldrig bär, utan et slags dubla blommor som sitter i floiform i sambmans. Denna art fortplantas genom afsättningar.

### Idegran eller Barrlind. (*Taxus baccata*)

Beständigt grön buske, utvänd til hårdat och trifwes båst vid häst-kusserne. Den kan ej upptrifwas til högt träd.

Træt är hårdt, tar snart glans, ärigt, mörkt och passande til axlar, bågar, kanner, säspar, bord, stolar: Svart betad, liknar det Ebens hela.

Blad och qvistar kbra ej förtäras af kreaturen, emedan hästar ds deraf. Deten torke också innehålla något skadeligt. (Natr. Sälls. Journal 1789 December.)

Jolster.

### Jolster. (*Salix pentandra*)

Wäxer på sidländte ställen. Des sega grenar användas i Skåne til bindande af Halm-taken; och kallas där Röd-Wigra.

Træt sprakar i elden mera än Gran.

Af Frö-dunet har man i senare tider förfärdigat nästan Vommulslike Tyger, Wadd, Strumpor, Myssor, Lampweler, m. m. I Skåne förgas gult med bladen.

### Korg-Pil. (*Salix viminea*)

Låter väl fortplanta sig på svätiga ställen, vid dammar, båtar, m. m. och växer hastigt och högt, och funna äfven liggalar af des smidiga grenar formeras. Til hält upprägen affäller den gansta väl häftiga vindar. Grenene funna oftast til större torgar och trädgård band. Det wore intetligt om denne Buske blefve mera allmäne planterad på Landbygden.

(Fortf. s. c. g.)

Gantot